

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”

CLUJ-NAPOCA

FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE

ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOSOFIE

Obscenul ca valoare Postmodernă

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. Codoban Aurel

Student-doctorand:

Schussler Aura

Cluj-Napoca

2013

CUPRINS

INTRODUCERE	4
I. DE LA EROTISM LA PORNOGRAFIE: CULTURA OBSCENULUI	16
I.1. Definirea unei culturi a obscenului	16
I.1.1. Obscenul: definiție și etimologie	22
I.1.2. Pornografia: definiție și etimologie	27
I.2. Pornotopia și discursul politic al pornografiei	33
I.3. Pornotopia și Panoptismul	39
I.4. Utilitarism și pornografie	42
II. PORNOGRAFIE VS. MORALĂ	49
II.1. Consumismul ca valoare și aparat pornografic	49
II.2. Pornografia ca fetiș cultural	55
II.3. Pornografia o lezare a demnității umane?	61
III. FEMININUL ȘI PORNOGRAFIA	65
III.1. Raportul dintre feminism și pornografie	65
III.1.1. Pornografia în viziunea feminismului radical	70
III.1.2. A elibera femeia	76
III.2. Pin-up girls; un preludiu pornografic	80

III.2.1 Pin-up girls – între clasic și digital	87
IV. PORNOGRAFIA SUPRAREALISTĂ	92
IV.1. Erogenitatea suprarealistă și eterogenitatea pornografică	92
IV.1.1. Rolul suprarealismului în literatura de gen	98
IV.1.2. Pictură și Fotografie	105
IV.2 Soft-core, Hard-core și putere	115
IV.2.1. Soft-core-ul și Erotismul	120
IV.2.2. Hard-core-ul și Pornografia	128
IV.3 Privirea, cenzura și pornografia	132
IV.3.1. Rolul privirii în pornografie	137
IV.3.2. Codul Hays, Money shots și capitalizarea privirii	142
V. KITSCH-UL DIN DORMITOR	149
V.1. „Pornografia de azi, erotismul de mâine”	149
V.2. A stimula sau a simula?	154
V.3. Asimilați de pornografie	159
CONCLUZII	164
BIBLIOGRAFIE	170

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

CUVINTE CHEIE: pornografie, obscen, erotism, sexualitate, interdict, transgresiune, postmodernism, cultură de consum, cultură de masă, ‘simulacru,’ ‘simulare’, obiectificare, ‘solipsism sexual’, scopofilie, valoare.

Importanța pe care cercetarea noastră o aduce în domeniul filosofiei, constă în faptul că tratează problema pornografiei atât din punct de vedere filosofic, cât și din perspectiva domeniilor interdisciplinare prin analiza: istorică, antropologică, etică, aceea a studiilor de gen, precum și domeniul artei, unde ne-am axat atât pe literatură, cât și pe artele vizuale: film și fotografie. Contribuția adusă de noi acestui subiect, prin intermediul acestei lucrări, constă în atacarea unei teme sensibile, atât pentru spațiul cultural cât și pentru societate, prin intermediul argumentelor filosofice. Completarea acestor argumente filosofice cu ipotezele interdisciplinare amintite mai sus conduc la o metodologie de lucru care se bazează pe metoda argumentativă și metoda critică, la adresa culturii postmoderne, în care pornografia, potrivit perspectivei baudrillardiene, devine omniprezentă în cultura de consum a postmodernismului. Noutatea adusă de noi acestui domeniu constă în abordarea pornografiei, din perspectiva obscenului și a demonstrării faptului că obscenul – prin intermediul pornografiei – reprezintă o valoare postmodernă, prin ceea ce aceasta din urmă ne oferă sub chipul fenomenului tehnologizării, a consumului și a deconstrucției corpului prin intermediul obiectificării acestuia. Obiectivul lucrării noastre îl reprezintă argumentarea faptului că, în parametrii culturii postmoderne, obscenul, prin intermediul pornografiei, deține o poziție simbolică a unei valori subversive în raport cu tradiția culturală Occidentală. Demersul axiologic pe care l-am exercitat, în derularea cercetării noastre, se sprijină pe conceptul baudrillardian de ‘valoare de schimb’ și ‘valoare simbolică’, concepute în jurul conceptului de ‘obiect’ și în jurul conceptului de ‘producție’. Pe acestea din urmă le-am transpus în teoriile morale și etice ale utilitarismului și liberalismului clasic. Demonstrația am continuat-o folosindu-ne de argumentele care aparțin studiilor de gen și moralei kantiene, pe baza cărora am căutat să demonstrăm că pornografia conduce la obiectificarea corpului pe de o parte, și la ridicarea la rangul de subiect a obiectelor, aspecte pe care le întâlnim în sfera artistică și în mediile de comunicare. Am ales această variantă metodologică a argumentării și a criticii filosofice pentru a putea evidenția mai bine faptul că, postmodernismul constituie în primă instanță o refulare a valorilor morale moderne, iar mai apoi

o ‘reciclare’ a acestor valori, potrivit poziției argumentative baudrillardiene, de unde nu lipsește pentru buna funcționare a mecanismului, obiectivul panoptic foucauldian. Necesitatea acestuia din urmă își găsește logica în determinismul valoric pe care cultura de consum o proiectează în mod parodic asupra oamenilor și obiectelor. Mecanism pentru care este nevoie de o manipulare a conștiinței umane, sub forma unei supravegheri invizibile panoptice a ludicului, generat de transfuzia de gadgeturi, kitsch-uri și simulacre culturale, sub forma publicității, a advertisingului și a spectacolului.

Lucrarea este împărțită pe cinci capitole, dintre care capitolele: unu, trei și patru, sunt mai ample. Acestea au în structura lor și subcapitole menite a analiza fiecare problemă în parte. Iar capitolele doi și cinci au o structură mai redusă și mai concisă, cuprinzând o sinteză argumentativă și structurală a temelor abordate.

Primul capitol al lucrării noastre reprezintă o parte introductivă a problemei obscenului și a pornografiei. Pentru aceasta ne folosim de metodele de abordare antropologică, lingvistică și istorică, în cercetarea noastră cu privire la definirea celor două concepte ale studiului nostru – obscen și pornografie. Scopul acestui capitol este să arate că trecerea de la erotism la pornografie a dus la formarea unei culturi a obscenului, aspect realizat pe baza argumentelor filosofice care aparțin lui Platon, Herbert Marcuse, Georges Bataille, Jean Baudrillard, Michel Foucault etc. Sexualitatea a constituit punctul de pornire în acest proces. Studiile psihanalitice, filosofice și istorice ne arată că la baza acestor modificări stă în primul rând procesul de civilizare a naturii umane. Proces despre care Sigmund Freud, Georges Bataille și Herbert Marcuse afirmă că s-a realizat prin intermediul muncii organizate, responsabilă pentru ruptura noastră de animalitate, sau potrivit filosofiei hegeliene, a muncii pentru Altul. Inhibarea instinctelor primare (instinctul vieții-Eros și instinctul morții-Thanatos), prin intermediul ‘interdictului sexual’ și al ‘interdictului morții’, sub domnia ‘principiului realității’, au dus la nașterea ‘transgresiunii’. Transgresiune guvernată de ‘principiul plăcerii’, dat de Erotism. Puterea discursului sexual, analizat de Michel Foucault, este cel care aduce limbajul obscen în cultură. Paralel cu o cultură civilizatorie și represivă se formează o cultură liberă și obscenă, sub semnul pornografiei – prostituția reprezentând un element cheie în acest proces. Schimbările ideologice din Renaștere, Iluminism, Modernitate și Postmodernitate au adus modificări și în domeniul obscen al pornografiei. Folosită ca modalitate de transgresare a interdictelor sexuale impuse de Biserică, în

Renaștere, aceasta ajunge să constituie o armă politică în Iluminism și Modernitate, ca mai apoi să o întâlnim sub forma unei noi valori erotice și dispute culturale, în Postmodernitate. Totuși, postmodernismul este și cel care, pornind de la politicile de eliberare ale sexualității și ale discursului sexual, a introdus pornografia și obscenul în mediul de cultură al individului. Cultură care de altfel este guvernată de principiul consumului și al producției, aflate sub incidența ‘valorii de schimb’ și a ‘valorii simbolice’. În acești parametri, pornografia constituie elementul central prin ceea ce s-a generat sub semnul ‘pornotopiei’. Pornotopia reprezintă pentru cultura postmodernă modalitatea perversă pe care dispozitivul pornografic o pune în practică, în supravegherea panoptică pe care o exercită asupra consumatorului. În demersul nostru de a argumenta aceste aspecte ne folosim pentru început de teoria foucauldiană a panoptismului, căreia îi atribuim conceptual de ‘pornotopie’, susținut de Steven Marcus, ca mai apoi să ne folosim de teoria liberalistă și utilitaristă, millenă, pentru a dezbate poziția critică a lui Ronald Dworkin cu privire la politicile de cenzură la adresa pornografiei. În acest context ne folosim de teoria millenă a ‘principiului răului’, care contravine ‘libertății negative’ susținută de Isaiah Berlin și pe care pornografia se sprijină în lupta sa împotriva cenzurii.

Obiectivul celui de-al doilea capitol este acela de a evidenția mecanismul de funcționare al culturii postmoderne cu privire la domeniul pornografic și în ceea ce privește lezarea sau nu a demnității umane. În această direcție ne folosim de teoriile postmoderne ale lui Jean Baudrillard pentru care, această cultură postmodernă este o cultură de masă, o cultură care vizează ‘reciclarea culturală’ rezultată din predispoziția individului spre fenomenul consumului pe care de altfel o regăsim sub formula lui Brian McNair – ‘porno-chic’. Acest aspect face ca mecanismul de consum și de ‘reciclare’, să constituie implozia la nivel cultural pe care o regăsim sub forma unui model de simulare și de inversare a semnelor și a valorilor tradiționale. În acești parametri, sexualitatea ia forma unui bun de consum, în care miza principală este obiectificarea corpului (în special al celui feminin) și supunerea lui unui proces de disciplinare și estetizare continuă, mecanism care conduce la apariția ‘solipsismului sexual’, al cărei consecință este alunecarea sexualității spre pornografie. Trecerea de la sexualitate la pornografie este o consecință a tradiției cultural-istorice în care, potrivit feministei Rae Langton, raportul de putere dominat-dominant dintre femeie și bărbat, plasează genul feminin sub dominația masculină. Această ecuație, pe care de altfel Foucault o menționează în *Istoria Sexualității*, este preluată de dispozitivul pornografic postmodern, unde își găsește aplicabilitatea în fenomenul de consum,

depre care aminteam mai sus. Acest aspect conduce în cele din urmă la instaurarea unei dialectici hegeliene a sclavului și a stăpânului, în cazul nostru transpusă relației client (consumator)-pornografie. Argumentarea o realizăm pornind de la teoria ‘solipsismului sexual’, pe care o aplicăm dialecticii hegeliene a sclavului și a stăpânului, de unde rezultă că pornografia se află în poziția stăpânului și consumatorul în aceea a sclavului. Din expunerea acestei noi dialectici, căutăm să aducem argumente care să sublinieze faptul că, perversitatea unei asemenea opticii hegeliene la nivelul pornografiei are drept consecință, în cultura postmodernă, crearea unui armistițiu între consumator și pornografie, armistițiu care se încheie în momentul în care dispare dialectica (sclav-stăpân) și cele două părți se contopesc și se completează reciproc. Aceasta ar reprezenta soluția viabilă pe care pornografia, odată ce a recunoscut statutul de Om a consumatorului, o poate înainta pentru a deconstrui argumentele morale care o acuză că aduce un prejudiciu naturii umane, prin obiectificarea acesteia sub sclavia consumului.

În cel de-al treilea capitol al studiului nostru, demersul argumentativ al cercetării noastre se sprijină pe teoriile feministe ale studiilor de gen, pe care le abordăm din perspectiva filosofiei foucauldiane a raportului dominant-dominat și din aceea a filosofiei kantiene, a imperativului categoric – a omului ca scop și niciodată ca mijloc. Acțiunea întreprinsă în derularea cercetării noastre începe cu analiza conceptului foucauldian de putere în raportul dominant (masculin)-dominat (feminin), raport care de altfel este o consecință a tradiției cultural-istorice și nu unul postmodern. Postmodernismul, prin intermediul pornografiei, aduce un simulacru la nivelul acestui raport, în momentul în care în discuție intervine pornografia homosexuală la nivelul căreia are loc o dublă deconstrucție cu privire la statutul genului feminin în raport cu instanța falică, masculină. Din această direcție, cercetarea noastră se îndreaptă spre teoria încălcării libertății umane și a drepturilor civile ale minorităților sexuale – argumentul reducerii la tăcere și argumentul egalității – pe care Catharine MacKinnon le utilizează pentru a respinge principiul utilitarist înaintat de Ronald Dworkin cu privire la domeniul pornografic. Aceste argumente ale feminismului radical în domeniul pornografic le întâlnim sub teoria ‘solipsismului sexual’, în raționamentele căreia, potrivit principiului kantian al imperativului categoric, genul feminin este folosit ca ‘mijloc’ și niciodată ca ‘scop’, pentru satisfacerea sexuală a genului masculin. Cercetarea noastră continuă mai apoi cu o critică la argumentele feminismului radical, critică pe care o realizăm prin intermediul teoriilor feminismului liberal și ale feminismului individualist. În analiza celor două mișcări feministe ne folosim de teoriile liberaliste ale egalității în drepturi

între sexe. Teoriile le argumentăm din perspectiva schimbului simbolic de putere între genul feminin și genul masculin, unde puterea tinde să ia dimensiunea unei ‘valori de schimb’, între obiect-femeie și subiect-bărbatul, în numele plăcerii. Avantajul acestui schimb simbolic, este dizolvarea raportului foucauldian dominant-dominat, acțiune care ar aduce simularea unei egalități de putere între bărbat și femeie, aspect pe care de altfel cultura postmodernă o aplică sub forma ‘pornotopiei’. Din acest punct al eliberării genului feminin, prin intermediul pornografiei, ne întoarcem spre aceea a unei critici a consumului corpului feminin ca obiect sau fetiș estetic. Argumentul îl construim pe fundalul politicilor de disciplinare, de docilizare și de estetizare ale corpului, instaurate de cultura postmodernă sub influența tehnologizării, care au condus la o deconstrucție morală și materială a acestuia după cum vom întâlni în studiul de caz, care vizează calendarul pin-ul realizat de către compania niponă de radiologie Eizo. Aplicabilitatea acestui studiu o desfășurăm în paralel cu o critică estetică la adresa fenomenului pin-up care, potrivit opticii noastre, constituie un preludiviu la domeniul pornografic, în sensul utilizării genului feminin ca și cod de referință sau simbol estetic în domeniul artei.

Capitolul patru al lucrării noastre este dedicat domeniului artei, de unde în prima parte efectuăm o analiză a curentului suprarealist și a influențelor pe care acesta le are în cultura postmodernă, a domeniului pornografic. În cea de-a doua parte analizăm rolul privirii și pe acela al cenzurii, în pornografie, folosindu-ne de teoria psihanalitică a scopofiliei, de aceea a anamorfozei precum și de impactul codului Hays și a practicii money shots, în cinematografie. Metoda de lucru folosită este aceea a argumentării și a criticii filosofice, la adresa culturii postmoderne și a artei suprarealiste – prin intermediul conceptelor lui Jean Baudrillard. În prima parte a cercetării noastre ne folosim de teoriile suprarealiste pe care le alăturăm curentului postmodern al artei pop. În acești parametri, pornografia se folosește de ingredientele oferite de ambele curente și crează o eterogenitate culturală. De aici încercăm să aducem argumente care să susțină ipoteza unor accente suprarealiste în pornografie, pe care le sprijinim pe conceptul de – imaginație pornografică – a lui Susan Sontag, al cărei aplicabilitate practică o întâlnim în literatura de gen. Potrivit lui Theodor Adorno, textele pornografice nu se încadrează în parametrii literaturii, deoarece acestea sunt lipsite de structura de bază a unui text literar care este construit pe: introducere, cuprins și încheiere. Acest argument îl deconstruim, din perspectiva criticii lui Sontag și din aceea a teoriei intertextualității. Teoria intertextualității o aplicăm domeniului suprarealist, unde întâlnim o alternanță și o modificare a suprafețelor literare și

extraliterare. Ca și exemplu avem opera lui Robbe-Grillet *La Belle Captive*, care are ca și punct de pornire picturile lui René Magritte. Mai departe ne folosim de teoria lui Dominique Maingueneau care își găsește aplicabilitatea în mecanismul de delimitare între ‘dispozitivul pornografic’ – referitor la practicile semiotice: gravură, desen, fotografie, film, reviste, etc. – și textul pornografic, rezervat reprezentărilor de semne verbale care țin de text. De aici conchidem că există texte (sau opere) erotice cu secvențe pornografice și texte pornografice cu secvențe erotice.

După aceste expuneri ne îndreptăm spre ultimul capitol al lucrării noastre, unde încercăm să analizăm fenomenul și mecanismul prin care pornografia a invadat spațiul nostru intim, ipoteză susținută de argumentul baudrillardian cu privire la acest aspect. Omniprezența pornografiei este o consecință a mediilor de comunicare, a tehnologizării și a eliminării intersubiectivității, pe fundalul obscenului. Viziunea lui Ruwen Ogien în ceea ce privește pornografia ne determină să identificăm în parametrii postmoderni, tranziția care are loc între pornografie și erotism, tranziție care conduce la afirmația faptului că, pornografia de azi, devine erotismul de mâine. Alunecarea are loc prin intermediul kitsch-ului și a gadgeturilor pe care sfera pornografică le utilizează în acapararea consumatorului. Ca și studii de caz, ne-am ales ca și exemple umanoidul sexual Roxxi, precum și filmul pornografic în varianta 3D *Sex and Zen 3D: Extreme Ecstasy*. Ceea ce am urmărit cu cele două exemple a fost demonstrarea faptului că, aceste gadgeturi caută să restabilească oarecum raportul pierdut, al omului cu obiectele. Raport care se bazează pe ludic și atracția pentru inutilitatea și starea de vid pe care acestea o crează și care constituie elementul central în postmodernitate, într-un sistem de reciclare a valorilor, unde obscenul constituie miza pentru simularea sexualității într-un simulacru al simțurilor.

Necesitatea abordării acestei probleme a obscenului și a pornografiei o reprezintă scoaterea la lumină a unui fenomen, care se află în sfera de incidență a individului și care face ca valorizarea obscenului prin intermediul pornografiei să devină punctul de reper pentru cultura de masă, în negocierea dintre elitismul tradițional și simulacrul postmodern al valorilor culturale. În acești parametrii pornografia ajunge să domine mediile și spațiile culturale, fapt care o include și în domeniul artei. Pornografia nu se mai află în acest moment în spatele scenei, *ob-skene*, ci urcă pe scena valorilor ‘reciclărilor culturale’, de unde răstoarnă raportul dintre erotism și pornografie, prin intermediul obscenului, pe care îl inserează procesului de transgresiune al

erotismului. Rezultatul este degradarea valorilor erotice și transformarea erotismului într-o pornografie hibridă și a pornografiei într-un erotism satiric și parodic. Pe viitor, o astfel de abordare a subiectului pornografie, poate conduce la o analiză și mai amănunțită a fenomenului, ținând cont de faptul că, domeniile, fenomenele, activitățile, conceptele, raționamentele și dialecticile, pe care pornografia în manifestarea ei le atinge, declanșează implicarea unor vaste argumente și critici care survin din partea unei analize filosofice.

Bibliografie selectivă:

Adorno, Theodor, *The culture industry - Selected essays on mass culture*, Routledge London & New York, USA, 1991

Arcand, Bernard, *Le jaguar et le Tamanoir. Antropologie de la pornographie*, Boreal, Montréal (Québec), 1999

Ardenne, Paul, *L'image corps – figures de l'humain dans l'art du XXème siècle*, Éditions Du Regard, Paris 2001

Aretino, Pietro, *Ragionamento della Nanna e della Antonia*, Create Space Independent Publishing, USA, 2012

Aretino, Pietro, *Sonetti lussuriosi e dubbi amorosi*, Newton Compton, Roma, 1993

Atwood, Feona, *The sexualization of western culture – Mainstreaming sex*, I.B. Tauris, New York, 2003

Bataille, Georges, *Erotismul*, Editura Nemira, București, 2005

Bataille, Georges, *Istoria erotismului: partea blestemată, eseu de economie generală*, Editura Trei, București, 2005

Bataille, Georges, *Madame Edwarda – Mortul – Istoria ochiului*, Editura Polirom, Iași, 2004

Bataille Georges, *Visions of Excess: Selected Writings, 1927-1939*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 2004

Baudrillard, Jean, *Figuri ale alterității*, Editura Paralela 45, Pitești, 2002

Baudrillard, Jean, *Sistemul obiectelor*, Editura Echinoc, Cluj-Napoca, 1996

Baudrillard, Jean, *Cuvinte de acces*, Editura Art, București, 2008

Baudrillard, Jean, *Societatea de consum: mituri și structuri*, Editura Comunicare.ro, București, 2008

Baudrillard, Jean, *Simulacre și Simulare*, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2008

Baudrillard, Jean, *The conspiracy of Art*, Published by Semiotext(e), New York, 2005

Baurdy, Patrick, *Erotismul și pornografia*, Editura Eurosong & Book, București, 1998

Bazis, André, *What is cinema, Vol. 2*, University of California Press, USA, 2005

Bentham, Jeremy, *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, Routledge London & New York, USA, 1970

Bentham, Jeremy, *The Panopticon Writings*, Verso, USA, 2011

Berkeley, Kaite, *Pornography and Difference*, Indiana University Press, USA, 1995

Berlin, Isaiah, *Patru eseuri despre libertate*, Editura Humanitas, București, 1996

Berger, Ronald – Searles, Patricia, *Feminism and Pornography*, Greenwood Publishing Group, USA, 1991

Bertrand, Claude-Jean – Baron-Carvais, Annie, *Introduction à la pornographie: Panorama critique*, La Musardine, Paris, 2001

Berne, Emma Carlson, *Online Pornography*, Greenhaven Press, USA, 2007

Boyle, Karen, *Everyday Pornography*, Taylor and Francis, USA, 2010

Bright, Deborah, *The Passionate Camera: Photography and Bodies of Desire*, Routledge London & New York, USA 1998

Britain, Great – Williams, Robert, *Obscenity and Film Censorship: An Abridgement of the Williams Report*, Cambridge University Press, USA, 1982

Bruckner, Pascal –Finkielkraut, Alain, *Noua dezordine amoroasă*, Editura Nemira, București, 1995

Brulotte, Gaëtan – Phillips, John, *Enciclopedia of Erotic literature*, Routledge, London & New York, USA, 2006

Buckley, Sandra, *Enciclopedia of contemporary Japanese culture*, Routledge London & New York, USA, 2002

Bright, Deborah, *The Passionate Camera: Photography and Bodies of Desire*, Routledge London & New York, USA 1998

Caplan, Paula, *The Myth of Women's Masochism*, Dutton, New York, 1985

Carter, Angela, *The Sadeian Woman and the Ideology of Pornography*, Pantheon Books, New York, 1978

Cole, Susan, *Pornography & the Sex Crisis*, Sumach Press, New York, 1993

Cornell, Drucilla, *At the heart of freedom; Feminism, Sex and equality*, Princeton University Press, USA, 1998

Creed, Barbara, *Media Matrix – Sexing the new reality*, Allen&Unwin, Australia, 2003

Christensen, F. M., *Pornography: The Other Side*, Praeger, New York, 2008

Daly, Mary, *Pure Lust: Elemental Feminist Philosophy*, Beacon Press, Boston, 1984

Dejean, Joan, *The Reinvention of Obscenity – Sex, Lies & Tabloids in Early Modern France*, University of Chicago Press, USA, 2002

Deleuze, Gilles, *Masochism: Coldness and Cruelty*, Zone Books, USA, 1991

Devlin, Patrick, *The Enforcement of Morals*, Oxford University Press, Oxford, 1968

Diderot, Denis, *The Indiscreet Jewels*, Marsillo, USA, 1993

Dines, Gail, *Pornland: How Porn Has Hijacked Our Sexuality*, Beacon Press, USA, 2010

Dworkin, Ronald, *A matter of principle*, Oxford University Press, USA, 1986

Eco, Umberto, *Six Walks in the Fictional Woods*, Harvard University Press, USA, 1994

Edward, Lucie-Smith, *Sexuality in Western Art*, Thames & Hudson, USA, 1991

Edward, Lucie-Smith, *Ars Erotica: An Arousing History of Erotic Art*, W&N, USA, 1997

Easton, M. Susan, *The problem of pornography: regulation and the right of free speech*, Routledge London & New York, USA, 2005

Ferguson, Frances, *Pornography, the Theory – What Utilitarianism Did to Action*, University of Chicago Press, Chicago, 2004

Fischer, Lucy, *Shot/Counters/lot: Film Tradition and Women's Cinema*, Princeton University Press, Princeton, 1989

Fleischer, Alain, *La pornographie: Une idée fixe de la photographie*, La Musardine, Paris, 2001

Flusser, Vilém, *Pentru o filosofie a fotografiei*, Editura Idea & Print, Cluj-Napoca, 2003

Foucault, Michel, *Istoria sexualității, Vol. I, Voința de a ști*, Editura Univers, București, 2004

Foucault, Michel, *Istoria sexualității, Vol. II, Practicarea plăcerilor*, Editura Univers, București, 2004

Foucault, Michel, *Istoria sexualității, Vol. III, Preocuparea de sine*, Editura Univers, București, 2004

Foucault, Michel, *A supraveghea și a pedepsi*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005

Foucault, Michel, *Cuvintele și lucrurile*, Editura Rao, București, 2008

Freud, Sigmund, *Jokes and their Relation to the Unconscious*, W.W. Norton & Company, New York, 1960

- Freud, Sigmund, *Opere Vol. I. Totem și tabu; Moise și monoteismul; Anghoasă în civilizație; Viitorul unei iluzii*, Editura România:Științifică, București, 1991
- Gaines, Steven, *Obsession: The Lives and Times of Calvin Klein*, Carol Pub Group, USA, 1994
- Gail, Dines, *Pornland: How Porn Has Hijacked Our Sexuality*, Beacon Press, USA, 2010
- Griffin, Susan, *Pornography and silence*, The Women's Press, New York, 1982
- Harrington, Lee, *Ropes, Bondage, and Power: Power Exchange Books' Resource Series*, Nazca Plains, Las Vegas, Nevada, 2010
- Hervey, David, *Conditia postmodernitatii: o cercetare asupra originilor schimbarii culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 2002
- Heinich, Nathalie, *Le Triple jeu de l'art contemporain. Sociologie des arts plastiques*, Edition Minit, Paris, 1998
- Hegel, G.W.F., *Fenomenologia spiritului*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010
- Henry, Michel, *Philosophie et phénoménologie du corp*, PUF, Paris, 1965
- Heartney, Eleanor, *Postmodernism (Movements in Modern Art)*, Cambridge University Press, U.S.A., 2001
- Herbert, Marcuse, *Eros și civilizație*, Editura Trei, București, 1996
- Hyde, H. Montgomery, *A History of Pornography*, Heinemann, London, 1964
- Huer, Jon, *Art, Beauty & Pornography: A Journey Through American Culture*, Prometheus Books, New York, 1987
- Hume, David, *A treatise of Human Nature*, Oxford Clarendon Press, New York, 1978
- Hunt, Lynn, *The Invention of Pornography – Obscenity & The Origins of Modernity 1500–1800*, Zone Books, USA, 1996
- Hunt, Lynn, *Eroticism and the Body Politic*, Hopkins Fulfillment Service, Baltimore, 1990

- Ives, Kelly, *Pornography, Art and Feminism*, Crescent Moon Publishing, USA, 2010
- Kammeyer, Kenneth, *A Hypersexual Society: Sexual Discourse, Erotica, and Pornography in America Today*, Palgrave Macmillan, UK, 2008
- Kant Immanuel, *Bazele metafizicii moravurilor*, Editura Antet, București, 1994
- Kaplan, Louise J., *Cultures of Fetishism*, Palgrave Macmillan, USA, 2006
- Kelly, Dennis, *Art/porn – A history of seeing and touching*, Berg, New York, 2009
- Kendrick, Walter, *The Secret Museum – Pornography in Modern Culture*, University of California Press, USA, 1997
- Kerstin, Mey, *Art and Obscenity*, IB. TAURIS, New York, 2007
- Kuhn, Annette, *Women's Pictures: Feminism and Cinema*, Routledge & Kegan Paul, London, 1982
- Kuhn, Annette, *The Power of the Image: Essays on Representation and Sexuality*, Routledge London & New York, USA, 1985
- Kipnis, Laura, *Bound and Gagged: Pornography and the Politics of Fantasy in America*, Duke University Press, USA, 1999
- Krips, Henry, *Fetish: An Erotics of Culture*, Cornell University Press, New York, 1999
- Lacan, Jacques, *The Seminar of Jacques Lacan, Boock XI: The Four Fundamental Concepts of Psycho-analysis*, Norton & Company, New York, 1998
- Langton, Rae, *Sexual Solipsism: Philosophical Essays on Pornography and Objectification*, Oxford University Press, New York, 2009
- Lawrence, D. H., *Pornography and So on*, Press Holdings International, USA, 2001
- Leleu, Pascal, *Sexualité et Internet*, Editeur L' Harmattan, Paris, 2000
- Lehman, Peter, *Pornography: Film and Culture*, Rutgers University Press, USA, 2006

- Long, Julia, *Anti-Porn: The Resurgence of Anti-Pornography Feminism*, Zed Books LTD, UK, 2012
- Lyotard, Jean-François, *Economia Libidinală*, Colecția: Științe Umane, Editura Pandora, Târgoviște, 2001
- Lyotard, Jean-François, *Condiția postmodernă*, Editura Idea Desing & Print, Cuj-Napoca, 2003
- Ludwig, Marcuse, *Obscene: The history of an indignation*, MacGibbon & Kee, London, 1965
- MacDonnell, Kevin, *Eadweard Muybridge: The Man Who Invented the Motion Picture*, Little Brown, Boston, 1972
- MacKinnon, Catharine, *Only words*, Harvard University Press, Cambridge, 1993
- MacKinnon, Catharine, *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*, Harvard University Press, Cambridge, 1987
- Mahon, Alyce, *Surrealism and the Politics of Eros, 1938-1968*, Oxford University Press, USA, 2005
- Mahon, Alyce, *Eroticism and Art*, Oxford University Press, USA, 2007
- Manning, John, *Obscenity*, Reaktion Books, USA, 2008
- Mangueneau, Dominique, *La littérature pornographique*, Arman Colin, Paris, 2007
- Marcus, Steven, *The other Victorians: A study of sexuality and pornography in Mid-Nineteenth-Century England*, Transaction Publishers New Brunswick, USA, 2009
- Marzano, Michela, *La Pornographie ou l'Épuisement du désir*, Buchet Chastel, Paris, 2003
- Mayné, Gilles, *Pornographie, violence obscène, érotisme*, Descartes & Cie, Paris, 2001
- McNair, Brian, *Mediated Sex: Pornography and Postmodern Culture*, Hodder Education Publishers, USA, 1996
- McNair, Brian, *Striptease Culture: Sex, Media and the Democratisation of Desire*, Routledge London & New York, USA, 2002

McElroy, Wendy, *Xxx: A Woman's Right to Pornography*, St. Martin's Press, New York, 1995

Merleau-Ponty, Maurice, *Fenomenologia percepției*, Editura Aion, Oradea, 1999

Michelson, Peter, *The Aesthetics of Pornography*, Herder and Herder, New York, 1971

Mill, John Stuart, *Despre libertate*, Editura Humanitas, București, 2011

Mill, John Stuart, *Utilitarismul*, Editura Paideia, București, 2003

Monroe, Dave, *La philosophie et le porno*, Original Books, Paris, 2011

Morgan, Robin, *Going Too Far: The Personal Chronicle of a Feminist*, Random House, New York, 1977

Murphy, Julian, *Singular Art of Julian Murphy*, Erotic Print Society, USA, 2000

Nead, Lynda, *The female nude: art, obscenity, and sexuality*, Routledge London & New York, USA, 1992

Néret, Gilles, *Erotique de l'art*, Benedikt Tachen, Cologne, 1998

Ogien, Ruwen, *Penser la pornographie*, Edition PUF, Paris, 2003

Platon, *Banchetul*, Traducere de Petru Creția, Editura Humanitas, București, 1995

Pease, Allison, *Modernism, Mass Culture, and the Aesthetics of Obscenity*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009

Plumwood, Val, *Environmental culture: the ecological crisis of reason*, Routledge London & New York, USA, 2001

Poynor, Rick, *Designing pornotopia: Travels in visual culture*, Princeton Architectural Press, USA, 2006

Quemin, Alain, *L'Art contemporain international: entre les institutions et le marché*, Jacqueline Chambon/Artprice, Nimes, 2002

Restif de la Bretonne, *Le pornographe ou Idées d'un honnête homme sur un projet de règlement pour les prostituées*, Gale ECCO Print Editions, UK, London, 2010

Roskill, Mark W, *Dolce's "Aretino" and Venetian An Theory of the Cinquecento*, New York University Press, New York, 1968

Schauer, Frederick, *Free speech: a philosophical enquiry*, Cambridge University Press, Cambridge, 1982

Schilder, Paul, *Les images du corps*, Gallimard, Paris, 1980

Sontag, Susan, *Styles of Radical Will*, Penguin Books, London, 2009

Strossen, Nadine, *Defending Pornography: Free Speech, Sex, and the Fight for Women's Rights*, Scribner, New York, 1995

Vattimo, Giani, *Societatea Transparentă*, Editura Pontica, Constanța, 1995

Williams, Linda, *Hard Core : powere, pleasure, and the frenzy of the visible*, University of California Press, USA, 1989

Williams, Linda, *Porn studies*, Duke University Press, London, 2004

Williams, Linda, *The Erotic Thriller in Contemporary Cinema*, Indiana University Press, USA, 2005

Williams, Linda, *Screening Sex*, Duke University Press Books, Durham & London, 2008